

Послання Церков з нагоди 60-річчя Львівського псевдособору: Критичний аналіз*

митр. прот. Михайло Димид,
д-р канонічного права,
директор Інституту церковного права
Український католицький університет (Львів)

Вступ

Подію, яка відбулася у Львові 60 років тому і полягає в тому, що НКВС за сприяння Московського Патріархату zorganizував у соборі св. Юрія зібрання формально ще греко-католицьких пресвітерів з метою ліквідувати ГКЦ і приєднатися до Московського Патріархату, одні Церкви називають Собором, інші ж — псевдособором. Не знайшлося ще в Україні авторитетних істориків, які могли б в одному ключі інтерпретувати й подати для спадкоємців церковних мужів однієї і другої сторони всеохопний образ цієї події. Звідси — множинність офіційних послань із нагоди цієї круглої дати. Хоч усі ці послання написано в доброму намірі, вони переважно виявляють внутрішній неспокій сторін і надмірний егоцентризм в аналізі одної і тої самої, не такої вже й давньої з історичної перспективи, події.

* Виступ на засіданні УБНТ. Львів, УКУ, 16 травня 2006 р.

Хронологія появи послань¹:

22 лютого 2006 р. — Лист Святішого Отця Венедикта XVI Блаженнішому Любомирові з приводу Львівського Псевдо-собору 1946 року [http://www.ugcc.org.ua/ukr/documents/appeal2006/papa_pseudosobor/] (Сайт *Української Греко-Католицької Церкви* відвідано 15.05.06).

24 лютого 2006 р. — Звернення Преосвященного Владика Юліяна (Гбура), Єпарха Стрийського, до духовенства та вірних Стрийської єпархії Української Греко-Католицької Церкви з приводу 60-х роковин Львівського Псевдо-собору 1946 року // *Вісник Стрийської Єпархії* (2006/2, лют. (№ 57)) 22–24.

2 березня 2006 р. — Лист Патріарха Філарета до Глави УГКЦ [<http://www.uaorthodox.org/article.php?pid=461>] (Сайт *Української Греко-Католицької Церкви* відвідано 15.05.06).

2 березня 2006 р. — Слово Владика Ігоря [Возняка] з нагоди 60-ї річниці псевдособору [http://www.ugcc.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=113&Itemid=41] (Сайт *Львівської Архиепархії Української Греко-Католицької Церкви* відвідано 15.05.06).

7 березня 2006 р. — Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архієпископства до духовенства, монашества й мирян Української Греко-Католицької Церкви та до всіх людей доброї волі з приводу 60-ї річниці Львівського псевдо собору 1946 р. [http://www.ugcc.org.ua/ukr/documents/appeal2006/poslannya_psevdo/] (Сайт *Української Греко-Католицької Церкви* відвідано 15.05.06).

7 березня 2006 р. — Слово Блаженнішого Любомира до вірних Української Греко-Католицької Церкви з приводу відзначення 60-ї річниці Львівського Псевдо-собору [http://www.ugcc.org.ua/ukr/documents/appeal2006/papa_pseudosobor/] (Сайт *Української Греко-Католицької Церкви* відвідано 15.05.06).

¹ Можливо, існують ще інші, мені не відомі.

7 березня 2006 р. — Лист Президента України Віктора Ющенка до духовенства та вірних УГКЦ з приводу Львівського собору 1946 року [<http://www.ugcc.org.ua/ukr/documents/appeal2006/prezident/>](Сайт *Української Греко-Католицької Церкви* відвідано 15.05.06).

9 березня 2006 р. — Звернення Священного Синоду Української Православної Церкви до пастви й українського народу з нагоди 60-річчя повернення греко-католиків в лоно Православної Церкви [<http://www.orthodox.org.ua/page-2149.html>] (Сайт *Української Православної Церкви* відвідано 15.05.06).

Зміст, позитиви і негативи послань

— *Лист Святішого Отця Венедикта XVI Блаженнішому Любомирові з приводу Львівського псевдособору 1946 р.*, написаний 22 лютого 2006 р., — це коротке звернення, складене з трьох параграфів. Перша частина вносить розрізнення щодо «вірних» і не вірних «духовній спадщині Володимира і Ольги», визначає присутніх у соборі св. Юра на псевдособорі як «групу церковників», яка «присвоїла собі право представляти Церкву». Лист дає визначення «єдності», вказуючи, що «Греко-католицька Церква власним прикладом продовжувала свідчити, що Христова Церква є єдиною». У другій частині, зокрема, йде мова про ГКЦ, яка рівнозначна «греко-католицькій ієрархії в Україні», і про «українську католицьку спільноту» як вияв «двох складових одної традиції — латинської і східної». Далі подано обмежене трактування християнського терпіння, коли сказано, що мучеництво «українських католиків» буде життєдайним «для всієї католицької Церкви», що це «стимул для того, щоб поглибити свій тісний і переконливий зв'язок з наступником Петра». У третій і завершальній частині є загальна молитва про те, щоб ця річниця стала благанням до Духа Утішителя про Христову Єдність.

Як позитив можна виокремити вислів «група церковників, [яка] присвоїла собі право представляти Церкву», бо він вносить ясність, про який вид собору йде мова, виразно показуючи, що це в жодному разі не міг бути Собор ГКЦ. Потреба молитися за Христову Єдність, навіть роздумуючи над подіями псевдособору, є теж цікавою думкою. Це лист одного редактора, написаний в одному дусі, і він говорить про: 1) зближення, 2) Духа Святого і 3) дар братньої любови.

З іншого боку, якщо дивитися з еклезіологічної та екуменічної точки зору, то цього листа написано в дусі, протилежному духові Апостольського листа Івана Павла II з нагоди 400-річчя Берестейської унії (1995 р.)². Наприклад, у листі папи Венедикта XVI до Синоду Єпископів читаємо: «Греко-Католицька Церква власним прикладом продовжувала свідчити, що Христова Церква є єдиною, святою, соборною і апостольською», а в апостольському листі:

Ми не можемо забути переслідувань і мучеництва, що їх на своєму тілі [...] зазнали як Католицькі, так і Православні Церкви. [...] Йдеться про спадщину, що має особливе значення для Церков Європи, [...] і про неї нам слід роздумувати у світлі Божого Слова. [...] Справжня спільність, хоч і недосконала, що вже існує між католиками і православними у їхньому церковному житті, набуває своєї досконалості у всьому тому, що «ми вважаємо вершиною Божою, тобто мучеництво аж до смерті, — найправдивіша участь із Христом», Який проливає Свою кров і в цій жертві зближує тих, «що колись були далекі між собою» (пор. Еф. 2:13) (Ut Unum Sint, 84, 1)³.

Коли поставити греко-католицьке церковне буття в ширший контекст, то воно є неначе каменем спотикання для багатьох. Багато

² Апостольський лист Римського Архидієєса Івана Павла II з нагоди 400-річчя Берестейської унії (18.XI.1995 р.) // *Знаки часу: До проблеми порозуміння між Церквами* / упор. З. Антонюк, М. Маринович. Київ 1999, с. 165–172.

³ Там само, с. 169.

хто вважає, що спіткнувся чи може спітнутися об цей камінь. Треба ще чітко запитати, хоч це питання може когось здивувати: перед ким «Греко-католицька Церква [...] свідчить, що Христова Церква є єдиною...»? Перед Московською Церквою чи іншими киевоцентричними православними Церквами? Відповідь — «ні!». Таке твердження є правдивим для тих, які бачать єдність Церкви як зв'язок з єдиним і виключним центром у Римі. Це явно не є тлом події Львівського псевдособору, коли зіткнулися три еклезіологічні бачення Київської Церкви й Київську Церкву в Римському сопричасті було вирвано з одного еклезіологічно принизливого відношення (римського) і поставлено в друге (московське).

Лист теж висуває розрізнення між «вірними» і «невірними» дітьми св. Володимира, тому що за часів Володимира існувало сопричастя цілої Київської Церкви з Римським Престолом. Отже, хто вірний тій традиції, повинен і нині бути в юрисдикційному відношенні до Римської Церкви. Інші є «невірними». Дивно, що Римська Церква визначає для спадкоємців Володимирового хрещення «ступені вірності», відмінні від вказаних під заголовком «Христова Церква — єдина» в листі з нагоди 400-річчя Берестейської унії⁴. А визначатися мають самі зацікавлені християни та місцеві Церкви, сповнені Духом Божим.

У листі зовсім зігноровано можливі позитивні аспекти 50 років існування УГКЦ в лоні Московського Патріярхату. Лист узагалі не згадує Православних Церков як чинника досягнення єдності Церкви на київських землях. Концепція Київської Церкви як роз'єднаної серед різних центрів християнства Церкви відсутня. Навпаки, усе представлено суто з перспективи Римської Церкви і наголоси не є, м'яко кажучи, екуменічними, бо виглядає, що єдність з Петром затінює єдність мучеництва, яка є єдністю з Христом. Немає святої шкали вартостей, які так добре описував папа Іван Павло II в листі з нагоди 400-річчя Берестейської унії:

⁴ Апостольський лист Римського Архієрея Івана Павла II, с. 170.

Українська Греко-Католицька Церква [...] з покірною вдячністю прославлятиме Бога за свою героїчну вірність Петровому Наміснику і, просвітлена Святим Духом, зрозуміє, що саме ця вірність вимагає сьогодні від неї ревної праці для єдності всіх Церков. За цю вірність у минулому вона заплатила стражданням і мучеництвом, але все це є жертвою, принесеною Богові, щоб виблагати в нього бажану єдність (Пор. *Orientalium Ecclesiarum*, 24)⁵.

— *Звернення Преосвященного Владика Юліяна (Гбура), Єпарха Стрийського, до духовенства та вірних Стрийської єпархії Української Греко-Католицької Церкви з приводу 60-х роковин Львівського псевдособору 1946 р., датоване 24 лютого 2006 р., містить 17 параграфів. Текст складається з трьох частин із вступом і закінченням. У вступі зазначено, що Львівський псевдособор — «найдраматичніша подія» в житті ГКЦ. У зверненні висвітлено такі головні тези: «1) Страждальна Церква дарувала своїм вірним страждального Христа; 2) Надія оживляла мучеників; 3) Воскресла Греко-Католицька Церква потребує підтримки своїх вірних». У першій частині наголошено, що страждання не є природне для людини й тільки в Бозі людина може його ушляхетнити. Гоніння ГКЦ перетворило її в «живий організм віри, [в якому] вірні були сопричасні стражданню Христа і Його воскресінню». У другій частині страждання і мучеництво конкретизовано через зустріч зі святими Стрийської єпархії: священномучениками Романом Лиском, Климентієм (Шептицьким), Андрієм Іщакком, Олексієм Зарицьким та преподобномученицями Лаврентією (Гарасимів) і Тарсикією (Мацьків). До того списку ще додано священномученика Еміліяна Ковча, вбитого гітлерівською системою нищення релігії. Ці мученики засвідчили власним життям, що Бог не покидає своїх слуг у їхніх земних скитаннях, а навпаки, образ Божий у людині наближає її до Його подобі. У третій частині віддано*

⁵ Там само, с. 171.

данину мирянам, які пронесли Церкву через переслідування й вивели з підпілля до повного членства у вільному суспільстві. Цей вихід із підпілля має відбутися теж у ментальності й діях деяких вірних, які закриваються перед дарованою Богом свободою та суспільною відповідальністю. Автор звернення пише:

Не можна порівнювати часи тривалої і небезпечної боротьби із сьогоднішнім, коли Церква діє відкрито та впевнено займає своє місце в новітній історії українського християнства [...]. Господь молитвами наших мучеників подарував нам свободу, і з неї треба користати.

Закінчує своє звернення єпископ Юліян оптимістичним закликом до активної діяльності всіх вірних на підтримку Церкви, яка творила і творить молитовний дух, що дозволяв предкам обожуватися в один спосіб, а нині приносить інші можливості для освячення. Щоб цього досягнути, треба «просити Господа, щоб дав нам можливість гідною християнською позицією засвідчити сьогодні, що ми є вірними нескореної Української Греко-Католицької Церкви».

Це звернення одного редактора, який, наповнений Божим Духом, хоче поділитися ним зі своїм народом. Він не має потреби ані бажання з'ясувати історичні стосунки, бо це робота не пастирів, а істориків. Він переймається тим, як позитивну силу підпілля Церкви — здатність протистояти системі зла зсередини, у власному серці, перещепити нинішнім вірним, які, може, назовні придержуються членства та правил Церкви, але внутрішньо заповнені новітніми залежностями.

— *Лист патріярха Філарета до Глави УГКЦ від імени Синоду УПЦ Київського Патріярхату від 2 березня 2006 р. є відповіддю на неопублікований лист патріярха Любомира від імени Синоду Єпископів УГКЦ від 14 лютого 2006 р. із закликом до діалогу про єдність. Лист складається з шести параграфів. Основне позитивне твердження листа таке: «Розуміння морального закону*

Христового в нас єдине». Щодо питання про інституційну єдність вказано два можливі підходи:

1. Нині дві частини однієї колись Церкви належать до різних сімей — Вселенського Православ'я і Римської Католицької Церкви. Так що «подолання перешкод залежить від повноти Православної Церкви і повноти Католицької Церкви». Це, однак, не звільняє УГКЦ і УПЦ КП від зміцнення спільних літургійних та інших основ.
2. Друга пропозиція — це «повернення до тієї єдності у вірі, яку мала Київська Митрополія Константинопольського Патріярхату перед Берестейською Унією». Йде мова про подолання розбіжностей, внесених «на основі римської догматичної традиції» між «Артикулами, на які потребуємо гарантії від Панів Римлян перше, ніж приступимо до єдності з Римською Церквою»,⁶ і законоосновними листами папи Климента VIII «Великий і достойний найвищої похвали» (1595 р.)⁷ і «Годиться Римському Архиереєві» (1596 р.)⁸. Щодо Львівського псевдособору позиція листа така: це «насильство носіїв богоборчого вчення», яке «прикривалося іменем або інтересами Православної Церкви [і яке] не може бути виправданим». Тут немає мови про співвідповідальність Московського Патріярхату. Навпаки, протиставляється насильство 1946 р. як похідне виключно «від Радянської Держави» і «насильство» наприкінці ХХ ст., «яке походило з самого християнського середовища», тобто від УГКЦ (автор листа має на увазі міжконфесійні конфлікти). Хоча з чемності цього не згадано, однак із підтексту випромінюється, що Берестейська унія є теж видом «насильницького інституційного поєднання». Як у 1946 р., «так і в попередні історичні часи» такі підходи «виявили свою

⁶ *Основні Документи Берестейської унії*. Львів 1996, с. 54–61.

⁷ Там само, с. 65–76.

⁸ Там само, с. 77–80.

помилковість і нетривалість», бо бракувало попереднього «досягнення справжньої єдності у вірі».

У завершальний параграф вкладено кілька перлинок, як-от: «Ми твердо переконані, що насильство, особливо у вірі, є породженням зла»; «без любові всі [...] подвиги [християнина] заради віри [...] є ніщо».

Лист УПЦ КП головно вказує на позитиви і можливості співпраці на рівні Київських Церков. Лист розділяє питання «єдності віри [...] “Русі” православної та “Русі” греко-католицької» і питання спільного свідчення Христа перед українським суспільством. Основа «єдності віри» є, однак, досяжною. Це «східна православна догматична і канонічна традиція», яку II Ватиканський Собор назвав скарбом єдиної Церкви⁹. Спадщину св. Володимира представлено як «православну» в боротьбі з католицькою, що є частиною правди. Це виражено такими словами: «Православна Київська Митрополія [...] відстояла свою єдність віри з Помісними Православними Церквами». Це неадекватне розуміння єдності, яке не може бути повним без сопричастя з Римською Церквою, передсідницею союзу любови між Церквами, що відображено першими Вселенськими Соборами через поняття «пентархія»¹⁰. Рання Київська Церква жила в сопричасті з Римською Церквою, і це теж є спадок Київського Патріархату, однак це замовчується в листі. Слушним є розрізнення між римською і східною догматичною та канонічною традиціями, які є виразами богослов'я, тобто церковного буття різних Церков, і як такі не можуть мати вселенської вагомості, а можуть служити лише помісним Церквам. Якщо вони стають основами для єдності, то це неминуче призведе до більшого чи меншого конфлікту, що, своєю чергою, запламує благі

⁹ Пор.: Декрет про Східні Церкви, 5 // *Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, декрети, декларації*. Львів 1996, с. 174.

¹⁰ Пор.: М. Димид. Канонічні наслідки відмови Римського Архієрея від титулу «Патріарх Заходу» [<http://icl.org.ua/?ask=articles&p=2>] (Сайт Інституту церковного права відвідано 18.05.06).

наміри трудівників за Єдність Церкви: це доля і Флорентійського собору 1439 р., і Берестейської унії 1596 р. та інших подібних спроб єднатися на чужій богословській основі.

Лист виражає одну ясну позицію пера одного редактора. Негативним є те, що УПЦ КП, на жаль, ще не дозріла до того, щоб заговорити про свою відповідальність стосовно Львівського псевдособору на рівні окремих членів цієї Церкви, які, може, не брали безпосередньої участі в подіях, але заперечували саме існування ГКЦ і не захищали гнаних християн на власній території. Лист, однак, позитивний і заслуговує великої уваги.

— Слово Владики Ігоря [Возняка] з нагоди 60-ї річниці псевдособору, опубліковане 2 березня 2006 р., складається з десяти параграфів. Воно починається розповіддю про героїчне протистояння мирян і духовних осіб ГКЦ «компартійному режимові у насадженні більшовицького православ'я, на «фоні [якого] блякнуть лакейські [...] заяви [...] ініціативної групи у Соборі св. Юра». Митрополит Андрей передбачав ці переслідування й готував свою Церкву до того. Митрополит Йосиф пророкував, що випробування «стануть запорукою пасхальної радості воскресіння Церкви». Далі йде заклик до Московської Патріархії визнати свою причетність до Львівського псевдособору, а не перекидати відповідальність на галицьких прихильників Православ'я. Історія переслідувань Церков повинна однаково висвітлюватися як в Україні, так і в Росії, щоб такого роду акції не відбувалися в майбутньому. Радянська влада хотіла знищити УГКЦ, бо вона «органічно поєднувала католицизм і українство». Тим ця влада спричинила «виникнення катакомбної Церкви», представникам якої належиться вдячність. Подібно до Христа, «з уст переслідуваних українських ієрархів не прозвучали слова анафемі». «Слово» закінчується прощенням від імени «дітей і нащадків мучеників [тим, які] перекочували в чужу огорожу, [...] колишнім мучителям і нинішнім хулителям», щоб «нарешті запанувала очікувана і благодатна Єдність Церкви і Народу» в Україні.

«Слово» має на меті показати історичну правду про Львівський псевдособор і переслідування ГКЦ та просити РПЦ спільно висвітлити ці події в Україні та Росії, щоб у майбутньому вони не повторилися. Автор тут далекоглядний, бо потужні державні переслідування ГКЦ на користь РПЦ вже мали місце в попередніх століттях (1772, 1795, 1839, 1876 рр.), наприклад у Пратуліні. Архієпископ Ігор закликає до віднайдення правди щодо цих подій, яка може бути тільки одною, що й допоможе Церквам краще уподібнюватися до Христа й прямувати до омріяної єдності. Лист висвітлює відважні думки у християнський спосіб.

— *Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архієпископства до духовенства, монашества й мирян Української Греко-Католицької Церкви та до всіх людей доброї волі з приводу 60-ї річниці Львівського псевдособору 1946 р., датоване 7 березня 2006 р., дуже довге. Воно складається зі вступу, трьох частин і закінчення й містить 27 параграфів.*

Починається послання епіграфом з оптимістичного тропаря мученикам, який є скарбом одної, нероздільної Церкви. Сам же текст відразу зводить це загальне вселенське поняття до «дару мучеництва за “з’єднання всіх”», який був даний нібито лише Греко-Католицькій Церкві. Вказано, що мета послання — це «богословська рефлексія» і «молитва», що допоможе «зціленню історичних ран і спільному християнському свідченню в майбутньому».

Перша частина тексту починається поясненням, що «єдність з Римським Апостольським Престолом» — це і є «з’єднання всіх», так що терпіння за «єдність з Римським Апостольським Престолом» є «найбільшим офірним даром [...] до скарбниці Вселенської Церкви». Тут мова про зовнішньо-юрисдикційну, а не внутрішню таїнственну єдність. Вказано на те, що «підпілля» було тим чинником, який відрізняв православних від греко-католиків. Тут абсолютизується «своє церковне» та йде відмежування від «іншого церковного», а в підтексті висловлено несхвалення дій більшості греко-католиків, які пішли

до храмів РПЦ. Ту Церкву чомусь названо «казенним православ’ям». Не вказано на негативи й позитиви такого примусового спілкування греко-католиків у лоні РПЦ. Наголошено натомість, що саме розсіяння греко-католиків по світу, хоч болісно пережите при самій міграції, принесло позитиви. Перша частина послання завершується фразою, що йдеться не про висловлення «докорів за заподіяні шкоди», а про «забезпечення християнського характеру нашого майбутнього». Це, мабуть, лише частково вдалося.

Друга частина починається із заяви, що псевдособор, організований державою, є неканонічним, хоч у цьому допомагала «інструменталізована» Православна Церква — без уточнення, яка саме. Далі автори документа вдаються до осуду: мовляв, «православні брати і сестри [...] побоюються не так визнання самого факту, [...] як наслідків цього [...] для них самих». У наступних рядках описано, наскільки РПЦ скористала «у кадровому і економічному відношеннях» від ГКЦ. У деяких місцях «унія» набирає вищого пріоритету, ніж сама «єдність Церков», — наприклад, при засудженні «східної політики Ватикану». Згадується, що «багато священників, вихованих у православних духовних закладах і навіть висвячених православними», повернулося до УГКЦ.

Дивлячись на себе й на інших, УГКЦ з’ясує своє теперішнє почуття:

Трагічні наслідки заподіяного зла ще й досі отруюють атмосферу та унеможливають не лише поєднання, але й навіть елементарне співжиття і бодай який порозуміння. Бо, з одного боку, покривджена сторона, маючи всі підстави домагатися справедливості, легко піддається спокусі діяти не за християнським, а за старозавітнім принципом: «око за око, зуб за зуб». А, з другого боку, небажання визнати цей гріх не дозволяє тим, хто обтяжений ним, з’ясувати правду та очистити своє сумління.

Далі йде ціла частина, яка розрізняє «уніятизм» та «унію», сміло засуджує уніятизм як явище, признається до нього й водночас відкидає свою причетність до нього. Зацитую позитивне:

Наша Церква вже не раз заявляла — і сьогодні ми ще раз хочемо це підтвердити, що засуджуємо уніатизм як фальшивий метод досягнення церковної єдності, коли одна із Церков під виглядом об'єднання підпорядковує собі іншу, а тоді поступово зростає її коштом. Такого роду «уніатська» модель лише шкодить справжній єдності «святої, соборної й апостольської Церкви», в якій ідеться не про підпорядкування чи поглинання, а про «зустріч у правді й любові». Адже тільки ця форма єднання впливає із Христових заповідей та сягає коренями початків християнської історії. У такій моделі єдності, що має назву «сопричастя Церков-сестер», ніхто не почуватється покривдженим, бо притаманне їй сопричастя виявляє Христову Церкву як ікону Пресвятої Трійці, єдність якої існує розмаїттям сопричасних Осіб і виключає ті чи інші форми панування чи підлеглості, тобто уніатизму.

Визнання свого уніятства й деяких негативних наслідків Берестейської унії висловлено так:

Звичайно, що, як і кожне творіння людських рук і розуму, це поєднання не було досконалим. Через різні політичні впливи та відмінні підходи до розуміння церковної єдності, особисті амбіції та прикрі помилки суперечки розгорілися навіть між тими, хто початково ініціював унійні старання, породивши гострий конфлікт у лоні Київської митрополії, а згодом і її поділ. Чимало зашкодила з'єднанню щораз більша переконаність латинської сторони у «єдиноправильності» її богословського вчення та «вищості» її обрядової традиції, що, у свою чергу, спричинилося до затрачання деяких питомих особливостей нашої Церкви та невластивих для неї запозичень.

Далі, однак, автори послання заплутуються в логіці, коли заявляють, що «Церква й після 400 років єдності з Римом таки не втратила своєї самобутності», так що вона «не має нічого спільного із накинутим їй ярликом “уніатизму”», а трохи згодом, звертаючись до РПЦ і до себе, пишуть:

Тому долати у своєму тілі синдром уніатизму й духовно зростати до згаданої «зустрічі у правді й любові» повинні всі Церкви. Ми ж вбачаємо своє завдання в тому, щоб насамперед у взаєминах із

Римською Церквою розвинути сучасну модель так, аби вона стала привабливою для інших і свідчила про чистоту намірів католицької сторони в пошуку єдності з Православними Церквами.

У третій частині послання мовиться про «сумні роковини», тимчасом як на початку тексту в епіграфі сказано про «славне страждання». Автори, від імени УГКЦ, признаються, що «частина провини й відповідальності... [за] роз'єднання та взаємне поборення, що триває й донині, [...] лежить і на нас». Основа для справжнього «поєднання в Христі» — це «натхненне Слово Творця», це «екуменізм ГУЛАГу», [який] мав би стати духовною скарбницею, з якої повинні б черпати усі ми — не тільки етнічні українці, а й росіяни, поляки, євреї та кримські татари; віруючі та невіруючі». А ще дуже сильним виразом і визнанням дійсного стану УГКЦ та інших є речення: «Напевно, щось не все у нас гаразд із тим, як ми віримо, якщо *так живемо й чинимо* всупереч виразній Господній заповіді: “Щоб усі були одно, як Ти, Отче, в мені, а я в Тобі” (Йо.17:21)». Спільні мученики ГУЛАГу цьому допоможуть, вони є прикладом навіть у їхній оцінці історії та відсутності критики щодо мучителів (чого не робить це послання). Услід за цією логікою не «унія» є метою, — спільною метою є «поєднання в Христі», а передумовою цього є подолання людської гордині, до якої вдаються і деякі вірні УГКЦ:

Так і наша Церква заплатила кров'ю своїх кращих синів і дочок за відкуплення чи не найбільшого гріха — людської гордині, який є головною причиною всякого роз'єднання. Цей гріх відчужує нас не лише одне від одного; значно страшніше, що він віддаляє нас від Відкупителя роду людського. Жодні проминальні політичні чи прагматичні рації, хоч якими важливими та корисними вони видаються сьогодні, не можуть оправдати цього засадничого роз'єднання. *Отже, бути в єдності між собою беззастережно вимагає перебувати в єдності з Богом.*

Закінчується послання реалістичними християнськими виразами, що

стан єдності з Богом не приписаний до нас і не дається навіки, а досягається праведним життям. [...] «Не величайся, але бійся...» — нагадує нам апостол Павло. [...] Поєднання з Господом не завжди мусить завершуватися мученицькою жертвою. Але щоб відшукати дорогу, яка провадить до Дому Отця, треба обов'язково зробити перший крок — визнати власні немочі та провини.

Коли продовжувати аналіз Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архiepіскопства, то виразно видно, що в одній частині тексту є засудження уніятизму, а в другій є його захист. Це все міститься в тому самому документі й означає, що УГКЦ ще остаточно не дійшла якоїсь логіки стосовно самої себе, стосовно своєї ідентичності.

Уніятизм — неправдивий, неканонічний, не-Божий спосіб змінити свою віру, що часто плутають з унійною Церквою. Сьогодні дедалі більше богословів та й багато ієрархів засуджують спосіб, у який було укладено Берестейське порозуміння 1596 р., що не несе в собі осуду Греко-Католицької Церкви. Іншими словами, коли хтось сумлінно засуджує метод того, що сталося 1596 р., то він не засуджує тим самим самого греко-католицизму. Багато вірних (пресвітерів, ченців, мирян) УГКЦ не розрізняє цих двох речей, а тому думає, що коли хтось засуджує уніятизм, то з таким щось негаразд, а можливо, він і неправдивої віри. Ось у цьому й полягає вся проблема, що виразно проявляється в посланні. Уніятизм засуджено в посланні покійного патріарха Мирослава Івана «Про єдність святих Церков»¹¹, який ішов тим самим за прикладом двох інших Глав УГКЦ ХХ століття — митрополита Андрея та патріарха Йосифа.

Друга явна непослідовність послання — це різне трактування мучеництва. На початку акцентується на мучеництві до пересадки, і приписується воно саме УГКЦ. Справді, УГКЦ мала дуже багато

¹¹ Пастирське звернення глави УГКЦ Верховного Архiepіскопа Львівського Мирослава Івана кардинала Любачівського про поєднання святих Церков (Львів, 25 III–7 IV 1994) // *Знаки часу...* с. 146–164.

мучеників у період, про який іде мова, але й інші Церкви мали їх. Або всі мученики терпіли Христа ради, або марно трудилися. Про це й ітиме мова в третій частині тексту, де пишеться про «єкуменізм ГУЛАГу». Уже папа Павло VI, а за ним Іван Павло II писали про «єкуменізм мучеників»¹². Такий вислів означає, що разом терпіли за Христа як православні, так і греко-католики, а також багато інших.

Можна теж зауважити в тексті, що мучеництво за Церкву у вузькому конфесійному значенні (зокрема з Київської перспективи) представляється як мучеництво «за з'єднання усіх». Для прикладу можна навести мученика Йосафата Кунцевича. Для греко-католиків він є святим, котрий помер «за єдність усіх Церков». Коли ми говоримо, що він справді помер «за єдність Церков», то треба, щоб людина, яка належить до іншої сторони, підтвердила це. Коли про цю істину говорить лише греко-католик чи римо-католик, то це не є достатнім для визначення «за єдність усіх». Таке твердження може бути для греко-католика його розумінням істини, але насправді це не є істина сама по собі, це ніколи не зможе бути об'єднальною силою «усіх Церков». Подібна ситуація з 26-ма мучениками з часів підпілля та переслідувань УГКЦ в Радянському Союзі, яких проголосив блаженними папа Іван Павло II. Вони справді є мучениками, але вони, за винятком окремих, не є мучениками за «єдність усіх Церков» в єкуменічному сенсі. Отож у посланні мучеництво представлено в досить ексклюзивістський спосіб як терпіння за «єдність усіх Церков». Як наслідок впливає запитання: чи терпіння православних або ж протестантських християн було теж за «єдність»? Якщо відповідь буде ствердною, тоді слід наголошувати на спільному свідченні й мучеництві Христа ради.

¹² Див.: *Lettre Apostolique Tertio Millennio adveniente du pape Jean-Paul II sur la préparation du grand jubilé de l'an 2000*, 37 [http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_10111994_tertio-millennio-adveniente_fr.html] (Сайт Святого Престолу відвідано 15.06.06).

У посланні теж зустрічаються два поняття «єдності»: на початку вона представлена як єдність із Римським Апостольським Престолом, а наприкінці тексту єдність представлена як єдність з Ісусом Христом. Уважаю, що такі твердження слід уважніше підбирати. Петрове спадкоємство, яке має Папа Римський, існує для єдності Церков. Коли ми хочемо боротися за єдність, то маємо боротися за єдність із Христом. Така єдність можлива за посередництва Папи Римського як того, хто йде попереду і вказує дорогу до Христа. Тому вважаю, що Папа Римський є помічником і провідником на шляху до єдності Церков. У папському посланні ми можемо побачити, що Папа Римський представлений як ціль єдності Церков.

У тексті, на мою думку, міститься ще одна богословська проблема, яка полягає в прихованій критиці відвідування храмів РПЦ тими членами УГКЦ, які не могли протиставитися РПЦ. Відповідно, виникає запитання, що тоді з поняттям Київської Церкви та українським компонентом Московського Патріархату, про який писав патріарх Любомир у своєму програмному посланні «Один Божий народ у краї на Київських горах» (2004 р.) з нагоди започаткування повернення осідку митрополита до Києва¹³. Маю на увазі слова:

Для майбутнього Київської Церкви великою є роль Української Православної Церкви, що перебуває у єдності з Московським Патріархатом. Століттями перебуваючи у складі Московської Церкви як Київська митрополія, вона зробила дуже багато для піднесення і розвитку Московського патріархату. Водночас вона отримувала різні духовні й богословські імпульси, перебуваючи у ширшому церковному контексті. Для формування майбутнього статусу Київської Церкви важливо буде взяти з досвіду УПЦ (МП) все позитивне, у

¹³ Послання «Один Божий народ у краї на Київських горах» (13.04.2004): Слово Блаженнішого Любомира, Митрополита Києво-Галицького Української Греко-Католицької Церкви, з нагоди започаткування повернення осідку митрополита до Києва [http://www.ugcc.org.ua/ukr/library/sermon/sobor/] (Сайт Української Греко-Католицької Церкви відвідано 15.05.06).

тому числі можливість будувати з Московською Церквою сестринські відносини.

А в іншому місці патріарх Любомир пише:

На зміну монопольним спробам вирішити проблему єдиної помісної Церкви в Україні на користь якоїсь однієї з конфесій має прийти об'єднання зусиль усієї християнської спільноти. Цивілізоване вирішення долі Київської Церкви може стати справжньою «лабораторією екуменізму» (Іван Павло II), позбавленого ультимативності й сповненого духом співпраці та партнерства. Гармонійні, інклюзивні форми об'єднання Київської Церкви (наприклад, у формі єдиного Патріархату — наскрізній історичній візії українців ще з XVII століття) завдяки унікальній сучасній відкритості могли б стати шансом для центрів християнства зустрітися на його терені, щоб врешті-решт знайти нові екуменічні моделі порозуміння. У цьому випадку можливість такого порозуміння буде реалізуватися не всупереч життєво важливим потребам українських Церков, а в міру готовності Риму, Царгороду і Москви до співпраці з Києвом і в міру готовності Києва до співпраці з ними.

Підсумовуючи ці слова, можна сказати, що ми є одна Церква. Дане на Великдень 2004 р., це послання патріарха Любомира є офіційним документом, у якому говориться, що треба перш за все об'єднатися між собою. Нехай греко-католики, кажучи народною мовою, приймають усе, що є добрим у московській традиції, а ті, що в московській традиції, нехай приймають усе, що є добре, з греко-католицької традиції.

У посланні з приводу 60-ї річниці псевдособору між рядками читається осуд тих греко-католиків, які відвідували діючі храми РПЦ. А тому людина, котра читатиме обидва документи, перебуватиме в зам'яванні, бо ці тексти містять тези, що суперечать одні одним. Абсолютизація «свого церковного» й відмежування від «іншого церковного» взагалі неможливі, бо ці речі внутрішньо пов'язані. Якщо прийняти, що вони не пов'язані, то вони тоді взагалі не існують як «церковні». У посланні Синоду Єпископів згадано, що «багато священників, вихованих у православних духовних закладах

і навіть висвячених православними», повернулися до УГКЦ. Може, це вони є тихими героями Київської Церкви? Може, «крайні» католики візантійського обряду та «істинно православні» — це екстремі, які не є будівничими силами однієї Київської Церкви?

Ще мене зацікавив один вислів, а саме «казенне православ'я». Як його можна оцінити? Згідно зі «Словником української мови», виданим у Києві 1973 р. (том IV), «казенний» тлумачиться так: «1) який належить казні, державній скарбниці; 2) який є власністю держави й надається для тимчасового користування; 3) бюрократичний, формальний; 4) позбавлений оригінальності, яскравості, невиразний, шаблонний». Зважаючи на подані тлумачення, хочу зазначити, що такий вислів не може існувати в документі Церкви взагалі, а зокрема тієї, що характеризує себе як Київська Церква, навіть якщо його колись ужив митрополит Андрей у значенні інституції з надмірним державним пануванням.

З огляду на велику відмінність між двома офіційними документами УГКЦ за підписом одного й того ж патріярха, які розділені в часі двома роками, постає запитання, чи існує в УГКЦ богословська комісія та чи вона подає єпископам свої зауваження стосовно екуменічного змісту офіційних документів Церкви. Чи є критичний систематичний внутрішній погляд на всі офіційні документи УГКЦ з усіх важливих перспектив? Цими словами я не ставлю під сумнів добру волю патріярха Любомира. Однак хочу наголосити, що спадок уніятизму ще дуже присутній в УГКЦ і проявляється в усьому. Тому слід над цим працювати та визнавати свої недоліки. Зважаючи, що я син цієї Церкви, такими своїми словами критикую не лише редакторів цього послання Синоду Єпископів УГКЦ, а насамперед себе самого. Такі речі спонукають мене визнавати свої провини й надалі працювати для недопущення подібних до цих помилок у майбутньому. Необхідно шукати спільних доріг з іншими Церквами. Інколи ці дороги досить крихкі, але їх слід шукати. На мою думку, краще зробити один крок спільно, аніж сто кроків порізно.

У посланні Синоду Єпископів відчувається праця над ним двох «різномудуючих» редакторів, і в тексті документа напруження між двома еклезіологіями дуже помітне. Невідомо, до якого серйозного читача звернене це послання, бо воно дуже довге, трудне й неоднозначне. Яка дискусія з цього має виникнути? Цей документ, який мав на меті посприяти загоєнню ран, завданих Київській Церкві Львівським псевдособором, не зміг стати помічним у цій своїй благородній цілі. Проблема полягає в тому, що послання не побачило в кожній без винятку людині свого ближнього, а тому не старалося говорити зрозумілою для нього мовою, як це було в посланні «Один Божий народ у краї на Київських горах» (2004 р.) чи навіть у Слові патріярха Любомира до вірних Української Греко-Католицької Церкви з приводу відзначення 60-ї річниці Львівського псевдособору, датованому 7 березня 2006 р. Стверджуючи, що мова послання нечітка, непроста й не завжди логічна, заявляю, що документ не цілком осягнув свою мету — спілкування та породження здорової богословської дискусії.

Щодо ідеї об'єднання всіх Київських Церков, то натепер вона також є нездійсненою, головню через те, що ми ще не дійшли спільної мови. Причиною такого стану є гордість кожного зокрема. Корінь усього вбачаю в спокусі месіянства, яка полягає в ексклюзивізмі, а саме у визнанні виняткової правдивості власної конфесії. Бо кожен стверджує, що лише в нього є правдива віра і більше ні в кого її немає. Також можна ствердити, що тут міститься ще одна спокуса, а саме одностороннє бачення історії. Кожен обстоює лише свою історію, і це також свідчить про невміння знаходити спільну мову.

— Слово Блаженнішого Любомира до вірних УГКЦ з приводу відзначення 60-ї річниці Львівського псевдособору від 7 березня 2006 р. Як на диво, крім послання Синоду Єпископів, датованого 7 березня, існує ще документ, датований тим самим числом, — «Слово Блаженнішого Любомира до вірних Греко-

Католицької Церкви». Обидва документи підписані Главою УГКЦ Блаженнішим Патріархом Любомиром. «Слово» складається лише з чотирьох параграфів, зрозуміле більшості людей та не містить жодного осуду.

Документ описує подію псевдособору, доводить його неканоничність, оскільки він не був благословлений єпископами, і недобровільність, бо народ легко покинув РПЦ наприкінці 80-х років і повернувся до «неіснуючої» Церкви. Складено подяку тим, які терпіли за своє «релігійне переконання». Вони зберегли Церкву через свою любов до Бога і до ближнього. Це найбільший урок із періоду переслідувань. «Слово» завершується закликком і нині всім «бути вірними Божій правді і жити як діти Божі».

— *Лист Президента України Віктора Ющенка до духовенства та вірних УГКЦ з приводу Львівського собору 1946 року, датований 7 березня 2006 р, короткий (4 параграфи), ввічливий, християнський та екуменічний. Псевдособор, названий «собором», є символом «трагічного і водночас героїчного періоду в історії УГКЦ». Те, що після 50 років переслідувань Церква відродилася, свідчить, що «справжню віру не можна знищити». Президент наводить як приклад «мудрості та духовості» митрополита Андрея (Шептицького) і закінчує свій лист закликком, щоб «орієнтирами для нас були любов до ближнього і єдність у добрі».*

— *Звернення Священного Синоду Української Православної Церкви [Московського Патріархату] до пастви й українського народу з нагоди 60-річчя повернення греко-католиків у лоно Православної Церкви датоване 9 березня 2006 р. Ось ключові вислови цього звернення:*

Сьогодні активізуються спроби очорнити діяння Львівського собору 1946 р., але «не варто торкатися тих політичних обставин, за яких відбувалися згадувані нами процеси 60-річної давности», адже «зрозуміло, що радянська влада прагнула реалізувати свою політику в Галичині» і «для цього [...] використала давнє і дуже

щире бажання більшості уніятів возз'єднатися з Православ'ям», за що «уніяти на початку 90-х років минулого сторіччя відплатили чорною невдячністю [...], показавши своє справжнє лице»; «греко-католицьке духовенство в наших іконостасах ногами вибивало Царські врата, псувало антимінси, [...] розсипало й топтало ногами Святі Дари [...]. Чи мають такі засоби «відновлення історичної справедливості» моральне виправдання — судити Господеві Богу¹⁴.

Звернення складається з 15 параграфів. У вступі можна зауважити суттєвий нюанс: мовляв, звернення написано з нагоди повернення не Греко-Католицької Церкви, а «греко-католиків» у лоно Православної Церкви. Те, що довершили «духовенство і миряни українських католиків східного обряду (УГКЦ)» у Львові, є рівнозначним з актом «анулювання постанов уніонального Брестського собору 1596 року». Легітимність Львівського собору має визначатися не стосовно самої події, але в контексті Брестського собору.

Звернення починається з історії про те, що 988 р. слов'яни приєдналися до лона Православної Церкви. Не вказано, однак, що слов'яни приєдналися до Православної Церкви в пентархії. У такому документі ці речі мали бути зазначеними, особливо коли йдеться про походження Церкви. Тому слід говорити, що мова йде про Православну Церкву в сопричасті як із Константинопольською, так і з Римською Церквами.

Досить провокативною є фраза, що згодом «Православна Церква Русі володіла повнотою Істини і Благодаті. Господь, як і в апостольські часи, примножував через неї людей, що спасаються, а отже не було жодної еклезіологічної потреби в унії з будьким». У цьому реченні йдеться не про унію, а про об'єднання. А тому хочеться поставити таке запитання: чи справді не існує еклезіологічної потреби об'єднання всіх Церков? Така потреба

¹⁴ Тарас Рисей вибрав їх зі статті: Кирилл Трудолюбів. 1946–2006: Историческая память и «этика готтентотов» [http://www.byzcath.ru/library/books/276/] (сайт *Православные кафолики* відвідано 15.05.06; сторінку http://www.bohoslov.paradoxinc.org/index.php?showtopic=23&pid=131&st=0&#entry131 на сайті *Бого-словський форум* відвідано 15.05.06).

існувала в той час та існує тепер. Можна сказати, що це речення свідчить про гордість та месіянство й не узгоджується з жодною православною еkleзіологією.

Хочеться зауважити, що послання містить і слухну критику періоду напередодні 1596 р.:

Тогочасні католики в особі римських пап цілком зневажали Православну східну («схизматичну») віру і розглядали Руську Церкву, й український християнський народ зокрема, як об'єкт місії, якого ще не торкнулося слово Благої вісті.

Стосовно 1596 р. говориться, що «православну віру було викоренено практично на всій території». Таке твердження є неправильним, бо православно-католицька віра не нищилася, а латинщилося. Про це свідчить факт, що тих adeptів, у кого «викорінили цю віру», було оформлено 1946 р. у Московський Патріярхат без перехрещень і без миропомазань.

Далі подано картину переслідувань православних уніятами за допомоги польської «королівської влади». Також у зверненні говориться, що 1596 р. «усе майно Православної Церкви було привласнено» уніятами. Це питання згодом матиме розвиток упродовж цілого тексту документа.

Цікавим є також таке речення: «Насадження Унії і її поступова латинізація вели до спольщення та придушення української культури». Тоді слід запитати, хто такі були Шашкевич, Вербицький, Головацький, Вагилевич та інші. Очевидно, що були й поодинокі випадки вказаних вище дій, але того ніхто не заперечує. Не можна глобалізувати речі, які діються на регіональному рівні.

Ще одним неясним для мене твердженням є таке:

У 1939 р. українські землі після майже 600-літньої перерви возз'єднуються. Ніхто не може сказати, що прихід радянської влади приніс щастя і волю західним землям України. Проте хіба не є добром те, що Україна нарешті стала єдиним цілим?

Для мене така конструкція є незрозумілою з богословського погляду. Добрим може бути лише те, що прийшло від Господа

Бога чи через людей, Йому угодних. А що не від Нього, то не є добрим, бо добрим є лише Бог. Теза, у якій стверджується, що були проблеми, але подивіться, яким добрим був Радянський Союз, що об'єднав нас в одне ціле, не є прийнятною для Церкви.

Наведено дані про кількість духовенства, яке возз'єдналося, починаючи із загального числа 997. Тут не враховано передвоєнного стану та тих, що розбіглися й повтікали за кордон. Тут не згадано, що всі греко-католицькі єпископи були заарештовані й не благословляли того діла. Речення «не будемо навіть сперечатися про законність таких методів» дуже важливе, але чомусь воно не має наслідків щодо оцінки самої події. Логіка така: методи незаконні, а подія законна, бо в Бресті 1596 р. діялися «беззаконні діяння». Немає відповіді й на наступні запитання: чому собор уже православних єпископів і ще формально греко-католицьких ієреїв без благословлення на це греко-католицьких єпископів міг канонічно скасувати вже не свою «унію»? Чому собор єпископів під головуванням Київського митрополита ввійшов в «унію» з Римською Церквою нелегітимно, якщо собор сам, добровільно вирішив це зробити?

У зверненні є емоційні моменти, які, однак, правдивіші за сухі пасажи, немов узяті зі старих підручників з історії СРСР:

Сьогодні активізуються спроби очорнити діяння Львівського собору 1946 р., який виставляють за акцію атеїстичного режиму по знищенню Греко-Католицької Церкви в Галичині за сприянням православних. Уніати змальовуються як невинні жертви, а православні — як посібники та знаряддя безбожної влади. Штучно створюється ситуація, в якій православні ставляться в положення тих, хто змушений виправдовуватися за злочини, яких не чинили. Хіба це не наруга над Матір'ю Церквою, багрянниця якої рясно просякла кров'ю її чад — мільйонів мучеників і сповідників за Христа! Не Греко-Католицька Церква наповнювала концтабори Сибіру в криваві 20-ті, 30-ті, не її діти мільйонами пухли від голоду в 33-му. Не її «останнього попа» обіцяли показати у 80-му по телебаченню. То чи ж має вона сьогодні моральне право дорікати Церкві, яка в повоєнний час, прийнявши в своє лоно греко-католиків, врятувала їх від тотального фізичного винищення, зберегла, наскільки це було можливим, її

храми і майно, зробила можливим її повноцінне церковне життя, виховала в своїх школах декілька поколінь духовенства.

Очевидно, що в школах виховували кадри для себе. Щодо мушеництва сказано правильно. А щодо економічних справ виходить плутанина, бо параграфом вище сказано:

Слід мати на увазі, що Православній Церкві були передані в користування матеріальні цінності, які раніше були насильно відібрані в неї уніатами за військової підтримки Польської корони. Серед переданого були храми, побудовані православними ще до впровадження унії, і землі, що знаходилися у власності Православної Церкви до події 1596 р.

Тоді постає запитання: коли і чие майно було забрано? Чий храм зберегли православні? Свої чи греко-католицькі?

Звернення закінчується компромісним закликком, у якому визнається примусовий, несвобідний характер Львівського псевдособору й засуджується не Берестейське порозуміння 1596 р., а «беззаконні діяння, що [там] мали місце». Це відкриття істини, яке потрібно вітати, висловлено такими словами:

Українська Православна Церква ніяким чином не виправдовує тих історичних обставин та засобів тоталітарної радянської минуштини, за яких проводився Львівський собор 1946 р., однак вона, як і раніше, анафематствує сьогодні, в Неділю Торжества Православ'я, беззаконні діяння, що мали місце в Бресті 1596 року, та проголошує вічну пам'ять захисникам Православ'я і просить їхніх молитов перед Престолом Божим про утвердження Православ'я в нашій багатостраждальній Батьківщині.

Звернення має двох редакторів, один з яких прихильніший, а другий менш прихильний до віднайдення історичної правди.

Насамкінець

Тарас Рисей пише:

Однак чи вартує розчаровуватись від цього — не знаю. Істина залишається істиною, незалежно від нашого розуміння. Прийде

час, коли про неволю Київської Церкви заговорять по-іншому, але якщо цього не сталося сьогодні, то значить — ще немає відповідного розуміння. Отець Михайло «наївно думав, що кожний шукатиме позитиви спільного життя одної Київської Церкви в неволі», однак бачимо такий собі обмін жалями. І якщо православні та греко-католики (згідно з вищенаведеними витягами) формально суд за минулі кривди віддають Богові, то Римський Архієрей дозволяє собі навіть виносити вирок — для нас, звичайно: тоді вчинили «важкий злочин проти церковної єдності», а тепер потрібно, роблячи висновки, «поглибити свій тісний і переконливий зв'язок з наступником апостола Петра». Тут, отче Михайле, справді, киевоцентризм і не пахне, оскільки нікому, крім нас, ідея об'єднаної Київської Церкви в сопричасті з усіма не є такою наболілою. Багато сказано гучних слів про поєднання, однак суттєвих змін очікувати ще ранувато через прогалину в істинно християнській ментальності. Цю порожнечу латати доведеться не один рік, але латати прийдеться тим, хто свідомий своєї відповідальності у величній справі звернення Христових заповітів¹⁵.

Для «латання порожнечі» на шляху до єдності, закладеної у фундамент Церкви Господом нашим Ісусом Христом, в аналізованих документах можна виокремити такі спільні чинники:

- Господу Богу — судити! Церквам — любити.
- Деякі дії 1596, 1946, 1991 рр. є несправедливими з християнської перспективи.
- Мучеництво є скарбом цілої Церкви.
- У 1946 р. до РПЦ приєдналися й були приєднані насильно греко-католики, не Греко-Католицька Церква.
- Божий промисел діє в суспільстві через Йому відомі шляхи.
- Хрещення Руси відбулося в пентархії, коли «всі були одно». Ідея Церкви святого Володимира, що в першому тисячолітті була в сопричасті з Петром, є нашою спільною метою.

¹⁵ [<http://www.bohoslov.paradoxinc.org/index.php?showtopic=23&pid=131&st=0&#entry131>] (Сайт Богословський форум відвідано 15.05.06).

- Без благословення правлячого архиєрея немає церковної дії.
- У майбутньому жодна Церква більше не прийме «пропозицій» з боку державних чи політичних або суспільних кіл вдатися до переслідування «іншої» Церкви. Насильницькі одноразові чи поступові дії будуть засуджуватися і не використовуватимуться для «власного» зростання.
- Наша мета — це єдність усіх християн, а не регіональні унії.
- Насильство, особливо у вірі, є породженням зла.
- Без любови подвиги заради віри та великі духовні дари є ніщо.

Це дозволить Церквам, послання та звернення яких проаналізовано, хоч мінімально вийти з накиннутих їм конфесійних схем мислення, що легко провадять до заперечення повноцінності й церковності іншого. Таким чином найслабший бік цих послань можна буде виправити, відмовившись від переозвучування поглядів інших Церков і більше не приписуючи їх Київській традиції. Для цього треба повернутися до харизми сопричастя Київської Церкви, яка від X до XVII століття чітко визначила її внутрішню та зовнішню самобутність, незалежно від юрисдикційного підпорядкування Київського митрополита. Ця традиція — це власне молитовно-богословське переосмислення Божих істин, виражене в практичному житті вірних, а при тому це теж пошана до іншого й розуміння іншого богословського мислення, яке може бути настільки різне, наскільки багато є помісних Церков.